

Міністерство освіти України
Технологічний університет Поділля (м.Хмельницький)

На правах рукопису

СКРИННИК НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

**СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПІДПРИЄМСТВ ВЛАСНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ
В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.06.01 — Економіка підприємств
і форми господарювання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Хмельницький - 1996

658

00757249 (Y)

Дисертацією є рукопис наукової роботи з економіки підприємств власності працівників в Україні.

Робота виконана на кафедрі економіки та менеджменту Технологічного університету Поділля (м.Хмельницький).

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор, академік Академії інженерних наук України Орлов О.О.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор, академік Академії інженерних наук України Петрович Й.М.;

- кандидат економічних наук, доцент Співачук В.Л.

Провідна організація - Донецький державний університет.

Захист відбудеться "20" грудня 1996 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 068.47.02 Технологічного університету Поділля (м.Хмельницький) за адресою: 280016, м.Хмельницький, вул.Інститутська, 11, 3-й корпус, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Технологічного університету Поділля (м.Хмельницький).

Автореферат розісланий "18" листопада 1996 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,

В.А. Радомський

кандидат економічних наук, доцент

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування теми та її актуальність. Питання власності працівників пов'язане насамперед з майбутнім нашого суспільства. Власність працівників — це шлях до того, щоб якнайбільша частина населення одержала початковий капітал і якомога повніше використала переваги ринкової економіки. Власність працівників сприятиме формуванню середнього класу як основи економічної і політичної стабільності суспільства.

В Україні процеси приватизації державних підприємств спричинили появу значної кількості підприємств власності працівників, оскільки основними способами приватизації у 1992-95 роках були викуп підприємств товариством покупців і оренда з викупом. Звичайно, певна їх кількість перетвориться в подальшому в інші види підприємств, товариств, але цей процес триватиме до досягнення оптимальних для суспільства на певний конкретний момент пропорцій.

Нині підприємства власності працівників — важлива частина економічного потенціалу країни. Але, на відміну від інших, цей вид підприємств не має спеціальної нормативної бази. Установчі документи, що складаються за таких обставин, як свідчить практика, по-різному дають тлумачення понять і всієї системи трудових і правових відносин на підприємстві. Крім статуту, необхідно ретельно розробити положення щодо розподілу власності і її приросту, сплати дивідендів, питання вилучення частини частки працівника у власності за його бажанням, успадкування та інших аспектів цих відносин. Всі ці питання потребують розв'язання і документального оформлення, що дозволить уникнути спорів і позовних заяв, сприятиме нормальному психологічному клімату на підприємстві, мотивації до праці і до нагромадження власності, створенню середнього класу і соціальній стабільності.

Проблема ця має не лише державне, але й наукове значення, оскільки вимагає вирішення таких питань, як співвідношення між працею і капіталом при розподілі новоствореної власності, співвідношення між дивідендами і інвестиціями, правові основи управління підприємствами власності працівників та інші. В командно-адміністративній економіці за панівного положення державної власності ці проблеми не виникали.

Отже, актуальність теми досліджень полягає у необхідності нормативної і методичної бази функціонування цієї принципово нової форми економіко-правових відносин — власності працівників.

Мета і завдання дослідження. Основною метою даної дисертаційної роботи є довести необхідність і показати можливий шлях створення

економіко-правової бази підприємств власності працівників, щоб у моделі таких підприємств якомога повніше використовувались переваги приватної власності у колективному володінні і управлінні.

Реалізація цієї мети обумовлює вирішення таких завдань:

- узагальнення досвіду функціонування підприємств власності працівників в країнах, де вже протягом тривалого часу застосовується фінансовий механізм акціонерної власності робітників, і в Україні;
- доведення ефективності діяльності такого виду підприємств і позитивного впливу їх на економічний і соціальний розвиток суспільства;
- аналіз державного регулювання економіко-правових відносин на підприємствах власності працівників в країнах з ринковою економікою і чинного законодавства України;
- дослідження стану розв'язання проблем розподілу власності та її приросту, сплати дивідендів, вилучення частки власності працівників, управління та інших проблем, що постали нині перед трудовими колективами підприємств власності працівників;
- розробка проекту Закону України "Про підприємство власності працівників";
- розробка рекомендацій до складання установчих документів підприємства власності працівників, методики розрахунку дивідендів і приросту індивідуальної власності;
- аналіз переваг і недоліків, перспектив розвитку цього виду підприємств.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є підприємство власності працівників, предметом — економіко-правові, трудові відносини на підприємствах такого виду, їх нормативна і методична база.

Теоретичну і методологічну основу дослідження складають Закони України, Декрети і Постанови Кабінету Міністрів, Фонду державного майна України, інструкції і роз'яснення до них, законодавство США, огляд нормативної бази Великобританії, Німеччини, Франції, Швеції щодо сприяння розвитку власності працівників, а також роботи учених-економістів, науково-методичні розробки, матеріали конференцій, семінарів.

Вивчення праць українських, російських, американських та західних економістів М.Бакуніна, Дж.Бейстера, В.Білоцерківського, Д.Біннса, Дж.Блейзі, Дж.Гейтса, П.Дракера, Ф.Енгельса, А.Ізюмова, А.Казанцева, І.Кононова, Я.Корнаї, А.Ласкавого, В.Леніна, Дж.Лоуга, М.Лунд, К.Маркса, Л.Маршалла, М.Масарського, І.Мочерного, Л.Олесевича, О.Орлова, П.Самуельсона, Дж.Сіммонса, В.Степаненко, Дж.Стека, Д.Суїнні, В.Супяна, В.Тарасова, В.Торкановського, М.Туган-

Барановського, Дж. Уілкенса, Г. Форда, Р. Фрідмана та інших дослідників питань власності працівників, з урахуванням полярності їх думок, дозволило продовжити ці дослідження, щоб створити таку економіко-правову модель підприємства власності працівників, яка б дозволила уникнути вад перших виробничих кооперативів і використати всі переваги приватної власності у колективному володінні і управлінні.

Інформаційну базу дослідження склали матеріали Міністерства України, статуправлінь по Хмельницькій області і м. Хмельницькому, практичний досвід, накопичений підприємствами власності працівників у процесі їх функціонування, матеріали періодичної преси.

При проведенні досліджень використовувались методи економічного аналізу, економіко-математичного моделювання.

Наукова новизна. В дисертаційній роботі:

— достатньо повно узагальнено досвід функціонування власності працівників в ринковій економіці;

— запропоновано на розгляд проект Закону України "Про підприємство власності працівників" з відповідними змінами до інших законодавчих актів;

— запропоновано модель розподілу прибутку підприємства власності працівників;

— розроблено методику розрахунку дивідендів і приросту індивідуальної власності на підприємствах власності працівників;

— запропоновано елементи структури управління власністю;

— запропоновано відмовитись від терміну "колективні" у визначенні такого виду підприємств через його двозначність.

Практичне значення роботи полягає у виробничій спрямованості теоретичних і практичних розробок. Реалізація запропонованих у роботі рекомендацій, положень, прийняття спеціальної нормативної бази дозволить підвищити мотивацію до праці і до нагромадження власності у персоналу підприємств власності працівників, що сприятиме створенню в Україні найбільш швидким і простим шляхом середнього класу, досягати балансу між трьома проблемами: економічною ефективністю, соціальною справедливістю і надходженням коштів до державного бюджету через зростання прибутків підприємств власності працівників.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Результати досліджень по темі дисертації доповідались і одержали схвалення на науково-практичних конференціях з проблем власності працівників в

Україні (м.Хмельницький, 1994 р. та 1995 р.) та на міжнародних науково-практичних конференціях (м.Одеса, 1995 р., м.Хмельницький, 1995 р.).

Робота автора "Щодо створення і функціонування підприємств власності працівників в Україні" була представлена на конкурс НАН України на здобуття премії для молодих вчених за кращі наукові роботи за 1995 рік.

Основні положення дисертації знайшли практичне застосування у держбюджетній науково-дослідній роботі "Теоретичні та методологічні проблеми вибору моделей ринкової економіки, створення та функціонування підприємств власності працівників", державний реєстр № 0194U035007.

До Верховної Ради подано проект Закону України "Про підприємство власності працівників".

Запропонована методика розрахунку дивідендів і приросту індивідуальної власності з програмним забезпеченням апробована і використовується на ряді підприємств власності працівників, а саме: Ярмолинецькому колективному дольовому підприємстві "Агропрод-ЗПТ", колективному підприємстві "Хмельницька макаронна фабрика", Хмельницькому колективному підприємстві "Фірма бакалія", Хмельницькому колективному підприємстві "БМПК-40", колективному підприємстві "Деражнянський молзавод", Славутському ВТ колективному швейному підприємстві "Горинь", Хмельницькому колективному підприємстві "Втормет", Радивілівському орендному швейному підприємстві "Маяк" (Рівненська обл.), Хмельницькому колективному підприємстві "Побутрадіотехніка", колективному підприємстві "Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття" та на інших підприємствах.

Положення, сформульовані в дисертації, використовуються в навчальному процесі: лекціях, практичних заняттях, дипломному та курсовому проектуванні.

Публікації. По результатах дисертаційного дослідження опубліковано 6 наукових праць загальним обсягом 1 д.а. Основні положення дисертації викладено також у звіті про закінчену науково-дослідну роботу загальним обсягом 3,6 д.а.

Структура, зміст та обсяг роботи. Структура дисертаційної роботи відповідає її цільовій спрямованості і складається з вступу, трьох глав, висновків та пропозицій, списку використаної літератури та двох додатків. Робота містить 185 сторінок основного тексту, 67 сторінок додатків, 6 рисунків, 9 таблиць. Список використаної літератури складає 196 назв.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, окреслюються мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження, новизна та практична цінність, впровадження результатів дослідження та структура роботи.

У першій главі "Роль і місце власності працівників в ринковій економіці" проведено аналіз тривалого досвіду функціонування власності працівників в ринковій економіці, зроблено висновок про її ефективність і позитивний вплив на економічний і соціальний розвиток суспільства, а також досліджено історичний аспект, проблеми власності працівників в Україні на етапі формування ринкових механізмів, а також перспективи власності працівників в Україні в умовах сформованого ринку капіталів і трудових ресурсів.

У другій главі "Економіко-правові засади створення і функціонування підприємств власності працівників" досліджено економічний механізм робітничої акціонерної власності, зроблено висновок про придатність застосування його для створення на основі цього механізму конкретних програм, що враховували б економічні, політичні, соціальні умови конкретної країни на певний момент. Досліджено також питання законодавчого сприяння розвитку власності працівників в ринковій економіці. На підставі порівняння процесів створення і діяльності підприємств власності працівників в Україні з таким видом підприємств в інших країнах, а також порівняння їх з іншими видами діючих в Україні підприємств зроблено висновок про їх переваги і недоліки, проблеми, спричинені відсутністю спеціальної нормативної і методичної бази, розглянуті можливі шляхи розв'язання цих проблем, подолання вад.

В третій главі "Методична база функціонування підприємств власності працівників" містяться рекомендації до складання для використання підприємствами власності працівників установчих документів: статуту, положення про частку працівника-співвласника в майні підприємства і про нарахування дивідендів, а також методика розрахунку дивідендів і приросту індивідуальної власності, до якої розроблено програмне забезпечення.

Додаток 1 містить рисунок, таблиці, де наочно показані дані щодо ефективності власності працівників і динаміки її формування.

Додаток 2 містить проект Закону України "Про підприємство власності працівників" та програму розрахунку дивідендів і приросту індивідуальної власності працівників-співвласників з прикладом розрахунку.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Процеси створення власності працівників як господарів часток в майні підприємства, на якому вони зайняті, набули розвитку з середини ХХ століття.

2. В економіках понад 50-ти країн використовується фінансовий механізм робітничої акціонерної власності. Цей механізм представлено у вигляді схеми на рис.1.

Траст — фонд нагромадження акціонерного капіталу, який створюється на підприємстві на підставі письмової угоди, що передбачає управління трастом довіреним опікуном або адміністративним комітетом, який здійснює захист інтересів робітників та членів їх сімей.

Така структура зв'язків всіх учасників програм наділення працівників акціями компаній, в яких вони зайняті, склалась у США, Великобританії. В інших країнах відсутні або деякі елементи наведеної структури, або сама структура має інший вигляд.

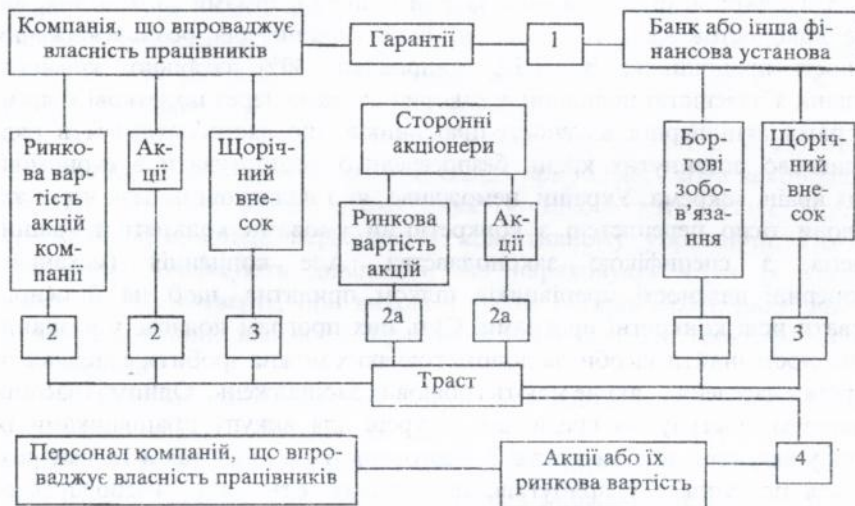
В основу цього механізму покладено те, що праця, а не володіння капіталом дає право контролювати і розпоряджатися засобами виробництва.

3. Підприємства, що використовують цей механізм у різних його варіантах (наприклад, на основі його використання побудовані плани акціонерної власності працівників (ESOP) у США), вже довели свою ефективність в ринковій економіці (наприклад, продуктивність праці на таких підприємствах вища порівняно з аналогічного профілю підприємствами державної і приватної власності, де працівники є найманими робітниками).

Причому, найбільших результатів у підвищенні економічної ефективності досягли компанії, що використовують власність працівників з участю їх в управлінні підприємством. Залучення робітників до участі в управлінні проявляється в різних формах, починаючи від прийняття робітниками виробничих рішень безпосередньо на їх робочих місцях, що знижує витрати фірми на здійснення контрольних функцій і підвищує відповідальність працівників за прийняті ними рішення, отже, за їх наслідки, аж до участі в Раді директорів.

4. В багатьох промислово розвинутих країнах держава підтримує процеси створення підприємств власності працівників. У США, наприклад, понад 18 штатів прийняли закони, що сприяли розповсюдженню акціонерної власності працівників. На федеральному рівні також були прийняті відповідні законодавчі акти, які передбачали, зокрема, податкові та інші пільги всім учасникам програм ESOP, що зумовило, наприклад, пільгові процентні ставки по кредитах. За розрахунками американських

економістів, втрати бюджету США від пільг фінансовим інститутам, щоб заохотити їх таким чином надавати кредити на пільгових умовах для

1 — банк або фінансова установа надає грошові кредити під заставу компанії;

2 — траст скуповує акції компанії, що йому їх надала сама компанія або 2а — сторонні акціонери;

3 — компанія щороку до завершення створення власності працівників відраховує внески до трасту, траст в свою чергу використовує внески для погашення боргу, тобто перераховує їх банку;

4 — працівники при виході на пенсію або звільненні з компанії одержують акції або їх грошовий еквівалент.

Рис. 1. Фінансовий механізм акціонерної власності працівників

викупу підприємств, а не спрямовувати на інші потреби, за 4 роки дорівнюють 6 млрд. дол., але за той же термін у вигляді податку з суми, на яку збільшується прибуток компаній через те, що вони перейшли у власність працівників, до бюджету надходить 13 млрд. дол. В інших країнах також діє законодавство, що сприяє розповсюдженню власності робітників.

Але держава підтримує розвиток власності працівників не лише законодавством. Цьому також сприяють різноманітні ради, асоціації, агенства розвитку акціонерної власності працівників, першочерговими завданнями яких є надання консультаційних послуг підприємствам (цим також займаються аудиторські і консалтінгові фірми), розповсюдження

інформації, підготовка фахівців з проблем робітничої акціонерної власності, розробка економічних проєктів, пропозицій в урядові органи.

5. Податкові пільги та інші заходи є лише формами заохочення, які може використовувати уряд тієї чи іншої країни для розповсюдження власності працівників. В США, наприклад, 40% загальної кількості компаній з власністю працівників створились саме через податкові пільги. Програми акціонерної власності працівників, що застосовуються в ряді промислово розвинутих країн, безпосередньо експортувати в економіки інших країн, зокрема, України, неможливо, як і податкові пільги, через те, що вони тісно переплетені з конкретними умовами конкретної країни, зокрема, з специфікою законодавства. Але концепція (механізм) акціонерної власності працівників цілком придатна, щоб на її основі будувати нові конкретні програми. Суть цих програм полягає у визнанні необхідності знайти засоби, за допомогою яких можна зробити власниками ті верстви населення, які не мають грошових заощаджень. Одним із засобів є наявність доступу до кредитних ресурсів для викупу працівниками їх часток у власності підприємства. Заборгованість по кредитах в такому разі гаситься поступово, з прибутків, що одержують від господарської діяльності нові власники підприємства.

6. В Україні підприємства власності працівників були створені внаслідок приватизації підприємств.

В дисертації наведено статистичні дані щодо динаміки кількості підприємств колективної власності і зроблено висновок, що приблизно половина приватизованих підприємств в Україні нині — підприємства власності працівників. Такий висновок було зроблено на підставі даних про кількість підприємств колективної власності в Україні, складовою частиною яких є підприємства власності працівників, і на основі детального аналізу діяльності підприємств власності працівників у Хмельницькій області, оскільки статистики, окремої, яка б дозволила вивчити діяльність цього виду підприємств, в Україні поки що немає.

7. Відмінностями підприємств власності працівників, що функціонують в Україні, від компаній власності працівників в країнах ринкової економіки з державним регулюванням є такі. По-перше, в Україні у власність працівників передається державна (або суспільна) власність, в країнах з ринковою економікою — приватна. По-друге, власність в цих країнах викупується працівниками за рахунок особистих заощаджень, в Україні — частково за рахунок цього джерела, частково — за рахунок сертифікатів і невикористаної частини прибутку державних підприємств, що приватизуються. По-третє, в Україні на відміну від країн з ринковою економікою такі підприємства не мають не лише законодавчої підтримки, а й чіткого законодавчого визначення. По-четверте, проблема необхідності

залучення працівників таких підприємств до управління ними в країнах з ринковою економікою поки що є лише предметом дискусій, в Україні підприємствам власності працівників притаманний демократичний характер управління. По-п'яте, в Україні права власника працівник одержує не через 5-10 років (в різних країнах по-різному), а відразу ж після створення підприємства власності працівників.

8. Спільними рисами є такі. По-перше, власність працівників є різновидом приватної власності за своєю природою, хоча законодавство України поки що не дає цьому поняттю такого тлумачення. По-друге, власність працівників перебуває у колективному управлінні. По-третє, працівники одержують дивіденди, що нараховуються на їх частки у власності. По-четверте, при виході з членів підприємства, щоб запобігти розосереджуванню власності, працівник може продати свою частку лише підприємству.

9. В Україні підприємства такого типу мають назву колективних або народних, згідно з чинним законодавством (ст. 20 Закону України "Про власність", ст. 86, 112 Цивільного кодексу України) вони є суб'єктами права колективної власності, яка виступає у двох формах: з визначенням часток (часткова) і без визначення часток (сумісна), тобто фактично у формах приватної і суспільної власності. Необхідне прийняття відповідних змін до законодавчих актів України, на підставі яких функціонують підприємства, щоб усунути законодавчу невідповідність, що під однією назвою об'єднано два різних види підприємств. Повинно бути узаконено існування двох форм власності: приватної і суспільної.

Створення підприємств без визначення часток працівників в майні не є вірним шляхом для економіки України, по-перше, через негативне ставлення до них громадськості як до спроби створити колгоспи в промисловості, по-друге, через те, що значне зростання мотивації до праці і ефективності виробництва характерне для підприємств, що є сукупністю індивідуальних часток, тобто приватною власністю у колективному володінні і управлінні, причому за умови демократичного його характеру, інформованості всіх членів колективу щодо фінансової роботи підприємства.

Щодо визначення підприємств часткової (приватної) власності їх членів (працівників-співвласників), від терміну "колективні" доцільно взагалі відмовитись через його двозначність, через спроби завуалювати ним вид державної (чи суспільної) власності і назвати такі підприємства, використовуючи дослівний переклад українською американського терміну "підприємства власності працівників", а також законодавчо визначити підприємство власності працівників як добровільне об'єднання громадян України, засноване працюючими на підприємстві співвласниками, що є

самостійним господарюючим суб'єктом, який наділений правами юридичної особи і здійснює свою діяльність з метою отримання прибутку.

10. Це визначення, а також інші положення, що необхідні для регулювання функціонування підприємств власності працівників, викладено в запропонованому проекті Закону України "Про підприємство власності працівників", а також в установчих документах підприємства. Пропонуються зміни до інших законодавчих актів. Так, для створення мотивації до праці і до нагромадження власності працівниками-членами таких підприємств, для створення в Україні середнього класу вважається доцільним визначити ставку податку на частку майна, що вилучається з підприємства власності працівників, у разі виплати готівкою, тобто при переводі у сферу споживання коштів, у розмірі 15%, як на дивіденди, а при виході працівника з підприємства у разі його переходу на інше підприємство власності працівників законодавчо надати можливість його частку у власності передавати на інше підприємство, не обкладаючи її податком.

11. Щодо врегулювання відносин власності працівників на рівні окремого підприємства, пропонується таке. Задля того, щоб підприємство власності працівників не позбавило себе можливості мати кваліфікований персонал, рекомендується рішення щодо вступу в члени підприємства нового працівника приймати на загальних зборах працівників-співвласників в кожному випадку окремо, в разі потреби дозволити членство через 2-3 місяці роботи працівника на підприємстві.

12. Пропонується (з аналізу досвіду вже функціонуючих підприємств власності працівників) така структура управління. Загальні збори (або збори уповноважених) працівників-співвласників є вищим керівним органом підприємства. На загальних зборах обирається правління (рада) підприємства, що є його виконавчим органом. Правління підзвітне загальним зборам. Загальними зборами членів підприємства обирається також голова правління, що є одночасно виконавчим директором підприємства. Запропоновану структуру управління підприємством власності працівників показано на рис.2. Голова правління як голова органу, що захищає права працівників-співвласників не повинен здійснювати функцію контролю себе як виконавчого директора. На більшості підприємств власності працівників голова правління є виконавчим директором за посадою через те, що процес їх створення відбувався через оренду, і головою організації орендарів був, головним чином, директор підприємства. А функцію захисту прав працівників-співвласників здійснює за структурою ревізійна комісія, що не підвладна правлінню.

13. Щоб запобігти фінансовій нестабільності у разі виходу з членів підприємства одночасно певної кількості працівників, що використас на цілі викупу їх часток у власності весь балансовий прибуток підприємства, пропонується, по-перше, визначити відстрочку сплати з моменту створення підприємства (чи викупу у разі приватизації) з метою нагромадження

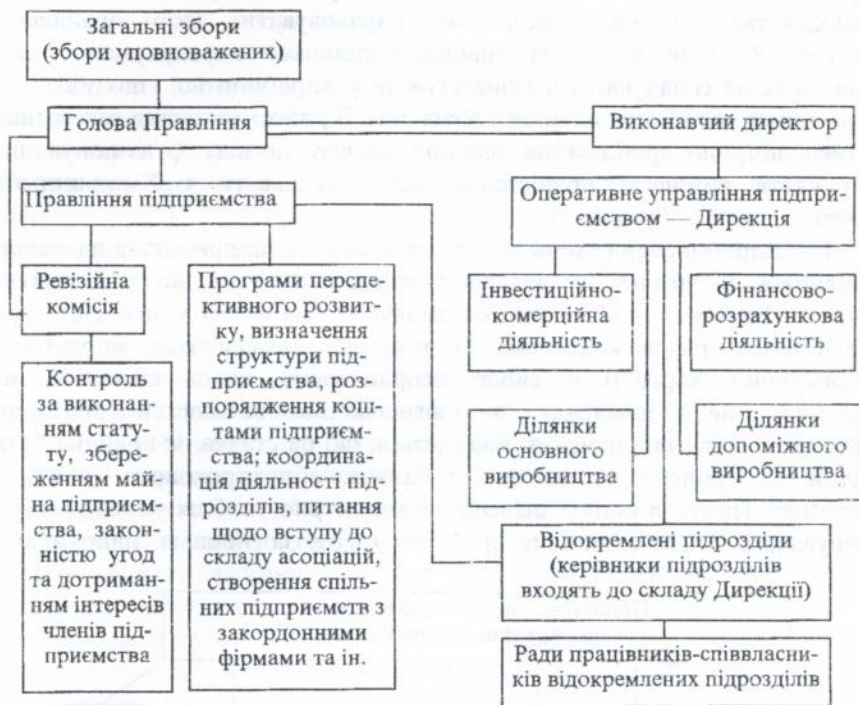

Рис. 2. Структура управління підприємством власності працівників

достатньої кількості коштів, тобто створення резервного фонду, що становитиме, наприклад, 5% від вартості майна підприємства, з прибутків за кілька років за умови успішної діяльності підприємства, причому величина резервного фонду визначається і може змінюватись рішенням загальних зборів. По-друге, визначити відстрочку сплати частки працівника, що вийшов з складу співвласників, наприклад, рік, а у випадку розрахунку з спадкоємцем працівника-співвласника не пізніше 6-ти місяців з моменту звернення спадкоємця або у будь-які інші строки. Підприємство може також, а це є вельми важливим чинником, вжити заходів для

покращення мікроклімату в колективі, здійснювати відповідні соціальні програми, що сприятиме збереженню кадрів підприємства. Соціальна політика повинна доповнюватись політикою, спрямованою на те, щоб працівники реально відчували себе власниками, що крім участі в прийнятті рішень на всіх рівнях структури управління підприємством, передбачає також відповідну дивідендну політику. За будь-яких умов податкового законодавства дивіденди необхідно нараховувати, щоб працювала власність. За нинішніх умов дивіденди доцільно нараховувати, але готівкою їх не сплачувати, а реінвестувати у виробництво, що збільшує таким чином частки працівників у власності. В роботі містяться також інші рекомендації, що зроблені на підставі аналізу досвіду функціонування підприємств власності працівників м.Хмельницького і Хмельницької області.

14. Запропонована схема розподілу прибутку підприємства власності працівників. В загальному вигляді її представлено на рис.3. Спочатку визначається сума прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів для непрацюючих членів колективу. Її величина визначається множенням середньорічної вартості власності непрацюючих членів колективу на фіксовану ставку дивіденду, що визначається заздалегідь рішенням загальних зборів підприємства. Вважається, що ця ставка не повинна бути нижчою за процент на депозит у банках, або строкового вкладу в ощадбанку. Проте, в умовах інфляції малоімовірно, щоб ця умова реально виконувалась. Після розподілу прибутку також за іншими напрямками

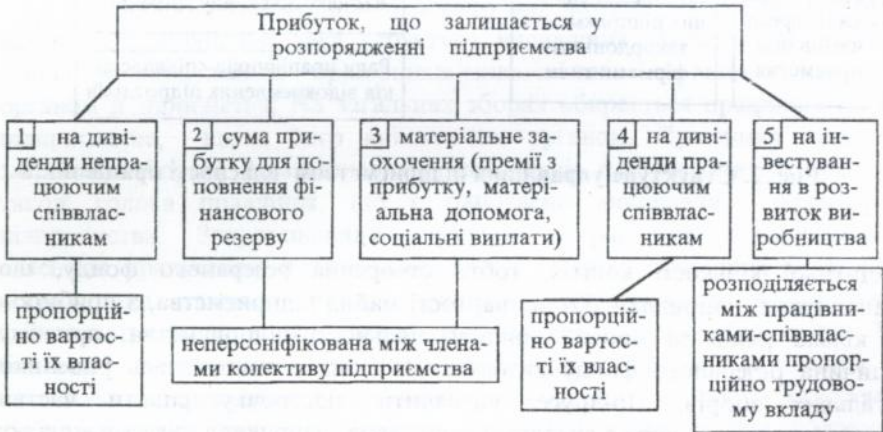

Рис. 3. Схема розподілу прибутку підприємства власності працівників його використання визначається сума прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів працюючим членам колективу. Величина дивіденду в

процентах визначається діленням цієї частини прибутку на середньорічну вартість власності працюючих членів колективу.

15. На підприємствах власності працівників, як показує практика, спостерігається тенденція до збільшення співвідношення частини прибутку, що спрямовується на інвестиції, до частини прибутку на дивіденди працюючим. Необхідно відмітити, що розподіл прибутку між інвестиціями і дивідендами на підприємствах власності працівників — це фактично розподіл між працею і капіталом.

Питання щодо цього необхідно вирішувати в кожному конкретному випадку окремо з урахуванням реальних умов і фінансового стану підприємства, потреби в оновленні його виробничих фондів, причому обов'язково необхідно враховувати інтереси різних груп працівників-співвласників і підприємства в цілому. Непрацюючі члени колективу зацікавлені в тому, щоб якомога більша частина прибутку спрямовувалась на дивіденди, в тому числі і фіксовані. Працюючі, які мають середню заробітну плату і частку у власності, що дорівнює або наближається до середніх показників по підприємству, індиферентні до різноманітних варіантів через те, що сукупна величина їх власності істотно не залежить від тих чи інших співвідношень між сумами, що спрямовуються на дивіденди і інвестиції. Робітники, що володіють часткою у власності, що значно перевищує середню, при зарплаті, що дорівнює або наближається до середньої, зацікавлені у збільшенні частини прибутку, що спрямовується на дивіденди. Для щойно прийнятих в члени підприємства вигідно, щоб якомога більшу частину прибутку було спрямовано на зарплату, що максимізує їх власність, яка збільшується за рахунок трудової участі таких працівників, а також доходів поточного періоду. Тому для підприємства власності працівників дуже важливою є структура власників часток у майні підприємства, що впливає на його дивідендну політику.

16. В роботі запропонована методика розрахунку приросту індивідуальної власності і дивідендів на підприємствах власності працівників. Її подано з роз'ясненнями і на конкретному прикладі. В загальному вигляді її може бути представлено так.

Власність членів підприємства (B) вираховується як сума індивідуальних часток працівників у власності за станом на початок періоду (B_{m_1}), а також розраховується цей показник окремо по працюючих (B_p) і непрацюючих (B_n) членах колективу.

З результатів розрахунку розподілу прибутку за напрямками його використання у звітному періоді береться сума прибутку, що розподіляється, частина прибутку, що спрямовується на інвестування у виробництво (I) і прибутку на дивіденди (Π), у тому числі працюючих (Π_p) і непрацюючих (Π_n).

Дивіденд для непрацюючих (D_n) встановлюється фіксований.

Сума прибутку, що спрямовується на дивіденди для непрацюючих, розраховується як сума добутків індивідуальної власності непрацюючих на дивіденд для непрацюючих членів колективу:

$$\Pi_n = \sum_{i=1}^n V_i \cdot D_n, \text{ гривень},$$

де n — кількість непрацюючих членів колективу.

Прибуток, що спрямовується на дивіденди працюючих — це різниця між загальною сумою прибутку на дивіденди і сумою прибутку на дивіденди для непрацюючих членів колективу:

$$\Pi_p = \Pi - \Pi_n, \text{ гривень}.$$

Дивіденди для непрацюючих обчислюються за формулою:

$$D_n = \frac{\Pi_n}{V_n} 100 \%,$$

Враховується також сумарний фонд заробітної плати членів трудового колективу (Z) як сума заробітної плати всіх працівників, іноді, якщо це передбачено, кожний доданок (Z_i) коригується на коефіцієнти, що враховують кваліфікацію, стаж роботи працівника на підприємстві та інші чинники. Приріст власності на 1 гривню заробітної плати (K) розраховується за формулою:

$$K = \dot{I} / Z, \text{ одиниць}.$$

Згідно з заявою працівника може бути виділена частина його частки у власності. Якщо цього не робити, то підприємство таким чином порушує право приватної власності, яке передбачає також і розпорядження майном. Власність вилучення (V_v) розраховується окремо для кожного працівника. Коефіцієнт вилучення (K_v) розраховується як частка від ділення кількості календарних днів з моменту вилучення до кінця періоду (P_v) на кількість днів у періоді (P):

$$K_v = P_v / P, \text{ одиниць}.$$

Середня величина власності кожного працівника (\bar{V}_i) в такому випадку розраховується за формулою:

$$\bar{V}_i = V_{nni} - V_{vi} \cdot K_v, \text{ гривень}.$$

Коефіцієнт, що враховує термін роботи у звітному періоді (K_p), розраховується як частка від ділення кількості календарних днів, що відпрацьовані в даному періоді (P_p), на кількість днів в періоді:

$$K_p = P_p / P, \text{ одиниць.}$$

Середня величина вартості власності з урахуванням часу роботи (\bar{B}_{p_i}) розраховується для працюючих множенням середньої величини власності на коефіцієнт, що враховує термін роботи:

$$\bar{B}_{p_i} = \bar{B}_i \cdot K_p, \text{ гривень.}$$

Дивіденд для працюючих ($D_{п_i}$) в розрахунку на кожного з працюючих у звітному періоді членів колективу обчислюється за формулою:

$$D_{п_i} = D_n \cdot \bar{B}_i, \text{ гривень.}$$

Аналогічний показник для непрацюючих ($D_{н_i}$) розраховується за формулою:

$$D_{н_i} = D_n \cdot \bar{B}_i, \text{ гривень.}$$

Приріст індивідуальної власності кожного працівника (ΔB_i) обчислюється:

$$\Delta B_i = Z_i \cdot K, \text{ гривень.}$$

Інвестування дивідендів проводиться згідно з заявами працівників. Якщо дивіденди реінвестуються у виробництво, тобто спрямовуються на приріст індивідуальної власності, формули розрахунку індивідуальної власності на кінець періоду матимуть вигляд:

$$B_{кп_i} = B_{пп_i} - B_{в_i} + \Delta B_i + D_{п_i} \text{ (для працюючих), гривень.}$$

$$B_{кп_i} = B_{пп_i} - B_{в_i} + D_{н_i} \text{ (для непрацюючих), гривень.}$$

Індивідуальна власність на кінець періоду дорівнює власності на початок періоду за вирахуванням власності вилучення плюс приріст індивідуальної власності для працюючих і власності на початок періоду за вирахуванням власності вилучення для непрацюючих у випадку, якщо члени підприємства приймають рішення отримувати дивіденди готівкою:

$$B_{кп_i} = B_{пп_i} - B_{в_i} \text{ (для непрацюючих), гривень.}$$

$$B_{кп_i} = B_{пп_i} - B_{в_i} + \Delta B_i \text{ (для працюючих), гривень.}$$

17. В Україні підприємства власності працівників, що нині складають приблизно половину всієї кількості приватизованих підприємств, в

подальшому перетворюватимуться в інші види підприємств, товариств (найлегший і найшвидший шлях для колективу такого підприємства — створення акціонерного товариства закритого типу), але цей процес відбуватиметься до досягнення певної оптимальної на конкретний момент і в конкретних економічних умовах в Україні межі, приблизно 15-20%.

ПУБЛІКАЦІЇ

Основні положення дисертації опубліковані в таких роботах.

1. Орлов О.О., Скринник Н.В. Щодо створення колективних підприємств в Україні // Створення і функціонування підприємств колективної власності в Україні: Тези доп. наук.-практ. конф., м.Хмельницький, 1994 р. — К.: УкрІНТЕІ, 1994. — С. 22-24.
2. Орлов О.О., Скринник Н.В. Колективне підприємство, персоналізація власності і проблеми, що з цим пов'язані // Створення і функціонування підприємств колективної власності в Україні: Тези доп. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 1994 р. — К.: УкрІНТЕІ, 1994. — С. 60-64.
3. Орлов О.О., Скринник Н.В. Проблеми управління підприємствами власності працівників і рекомендації щодо зміни чинного законодавства // Економічні проблеми розвитку промислового виробництва: Тези доп. міжнародн. наук.-практ. конф., м.Одеса, 1995 р. — Одеса: ОДПУ, 1995. — Ч. 2. — С. 12-13.
4. Орлов О.О., Скринник Н.В. Трудова мотивація і оплата праці на підприємствах власності працівників // Проблеми економіки, оплати і нормирования труда в условиях формирования рыночных механизмов: Сб. докл. международн. науч.-практ. конф., г.Хмельницький, 1995. — г. Хмельницький: з-д КПО, 1995. — С. 86-87.
5. Орлов О.О., Скринник Н.В. Методика розрахунку дивідендів і приросту індивідуальної власності на підприємствах власності працівників // Створення нормативної бази управління колективною власністю: Тези наук.-практ. конф., м.Хмельницький, 1995 р. — К.: УкрІНТЕІ, 1995.-С.40-43
6. Скринник Н.В. Щодо законодавчого врегулювання відносин власності працівників в Україні // Створення нормативної бази управління колективною власністю: Тези наук.-практ. конф., м.Хмельницький, 1995 р.- К.: УкрІНТЕІ, 1995.-С. 52-53.

АНОТАЦІЯ

Скринник Н.В. Створення і функціонування підприємств власності працівників в Україні.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 - Економіка підприємств і форми господарювання, Технологічний університет Поділля, Хмельницький, 1996.

Дисертація є рукописом.

В дисертаційній роботі розглянуті питання створення і функціонування підприємств власності працівників в Україні в контексті економіко-правових питань, пропонується варіант необхідної для їх функціонування нормативної і методичної бази, розглянута специфіка підприємств власності працівників в промислово розвинутих країнах та їх відмінність від колективних підприємств в Україні, а також від інших видів підприємств. Запропонована методика розрахунку приросту індивідуальної власності і нарахування дивідендів з програмним забезпеченням.

Скрынник Н.В. Создание и функционирование предприятий собственности работников в Украине.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - Экономика предприятий и формы хозяйствования, Технологический университет Подолья, Хмельницкий, 1996.

Диссертация является рукописью.

В диссертационной работе рассмотрены вопросы создания и функционирования предприятий собственности работников в Украине в контексте экономико-правовых вопросов, предлагается вариант необходимой для их функционирования нормативной и методической базы, рассмотрена специфика предприятий собственности работников в промышленно развитых странах и их отличие от коллективных предприятий в Украине, а также от других форм предприятий. Предложена методика расчета прироста индивидуальной собственности и дивидендов с программным обеспечением.

Skrynnyk N.V. Creation and Operation of Employee Stock Ownership Enterprises in Ukraine.

Thesis for the degree of Candidate of Economics Sciences in a form of the manuscript by speciality 08.06.01 - Business Economics and Ways of Operation, Technological University of Podillia, Khmelnytsky, 1996.

Problems of creating and operating employee stock ownership enterprises (ESOE) in Ukraine are observed in this thesis in economical and legal aspects. The author suggests her version of legal and methodical base, which is necessary for ESOE successful operation, and observes specific characteristics of ESOE in highly developed industrial countries comparing to Ukrainian ESOE and enterprises of other types. Method of personal shares calculation and accruals of dividends for employees with software is suggested.

Ключові слова: власність працівників, підприємство власності працівників, частка у власності, членство в підприємстві власності працівників, працівник-співвласник, реінвестування дивідендів, власність вилучення.

